

CONSIDERAȚII ASUPRA MUZICII BISERICEȘTI ÎN COMUN

CARMEN NEUMANN

Istoria muzicii religioase creștine este strâns împletită cu istoria bisericii și a cultului creștin. La început simplă, dar mișcătoare, așa cum era și viața celor dintâi creștini, care adunau prin catacombe, prin munți și peșteri pentru săvârșirea cultului se dumnezeiesc. Sfântul Ambrozie, în Milano, Niceta Remesianul, pe meleagurile țării noastre, în secolul al IV-lea sfântul Grigore cel Mare și mulți alții ai căror nume s-au uitat cu trecerea vremii, sunt cei mai vechi îndrumători ai muzicii religioase pe făgașurile în care ea s-a păstrat multă vreme. Poporul român născut creștin și în deosebi slujitorii Bisericii, au arătat de la început o atenție deosebită cântării bisericești. De altfel majoritatea istoricilor sunt de părere că muzica bisericească a pătruns în cultura poporului nostru odată cu învățătura și credința creștină.

După retragerea legiunilor romane la sud de Dunăre în Dacia se desfășoară două procese, începute încă din timpul ocupației militare:etnogeneza poporului și a limbii române și pătrunderea creștinismului prin misionarii care au venit din Orientul apropiat.. Cea mai importantă personalitate sosită pe teritoriul Dobrogei de astăzi este Sfântul Andrei care și-a început misiunea de creștinare a populației locale încă înainte ca aceasta să constituie în structura etnică a românilor. Din acest motiv se spune că „românii s-au născut creștini”.

După întemeierea Bisericii,cântarea religioasă a ocupat un loc important în orașul Filipi „lăudau pe Dumnezeu în cântări”(Fapte 16.15). În primele veacuri, strămoșii noștii au cântat imnele creștine în limba latină după formarea limbii române,

în românește, iar din secolul al X-lea când s-a introdus limba slavonă în cult și muzica bisericească, a fost transpusă în melosul slavon.

Primul cântăreț bisericesc atestat documentar în spațiul carpato-danubiano-pontic a fost dascălul Sava de la Buzău,¹ martirizat în ziua de 12 aprilie 372 în timpul persecuției lui Athamaric, prin înecare în râul Buzău.

Până la apariția primelor școli bisericești în secolul al XIV-lea sfintele cântări au fost învățate în mănăstiri, biserici parohiale. Primii dascăli au fost călugării vârstnici din mănăstiri dar și cântăreții de strană de pe lângă bisericile mai mari. Între aceștia s-a remarcat Filotei Monahul fost logofăt al lui Mircea cel Bătrân care a întemeiat o adevărată școală de cântăreți la Mănăstirea Cozia.

Provinciile ca și oamenii, își au individualitatea lor prin care se deosebesc unele de altele. În acest sens se poate vorbi, nu numai de geografia fizică a unei regiuni, ci și de geografia spirituală.

Regiunea Banatului constituie o minunată unitate social-culturală care este rezultatul condițiilor materiale și spirituale în care a evoluat existența bănățenilor de-a lungul istoriei. Cu toate vitregiile vremurilor, bănățenii au rezistat neclintiți, nu și-au aplecat „fruncea” în fața atâtor furtuni care i-au bătut, valuri de imigranți, legi peste legi de deznaționalizare, emise de politica șovină a Imperiului Habsburgic, patente diplome și alte favoruri acordate tuturor coloniștilor aduși în Banat pentru a-i desființa din punct de vedere etnic, economic și cultural.²

Abatele italian Francesco Grisellini călător pe meleagurile Banatului în scrierile sale spune despre bănățeni „*valahii din Banat au cea mai mare plăcere dansul și cântecul, au adoptat dansul încă din cele mai vechi timpuri ale creștinătății care este în strânsă legătură cu obiceiurile lor religioase*”.

Vechimea milenară a cântecului pe pământul bănățean se confundă cu însuși formarea limbii române. Există documente istorice care atestă vechimea cântecului pe aceste meleaguri.

Poetul grec Hesiod care a trăit în Beoția, înainte cu aproape 3000 de ani (probabil secolul VIII sau VII î.H.) afirmă că pe pământul Banatului de astăzi a trăit o populație cu numele de „Ligi” cuvânt care vine din grecescul Ligys „*adică fluier sau caval*”.³

De asemenea istoricul grec Herodot (484-425 î.H.) amintește în scrierile sale că în Banatul de astăzi a existat un râu cu numele de Ybisis (Timiș) care vine de la latinescul „tibia” care înseamnă tot fluier sau caval.⁴ Banatul se bucură deci de un foarte îndepărtat trecut muzical și a rămas până în ziua de azi un bine cuvântat al cântecului.

Tradițiile cântării vocale solistice sau în grup se pierd în negura timpurilor. Principalele surse de informare sunt cultura populară și cea promovată de Biserică.⁵ Cu mult timp înainte de cântarea solistică în bisericile creștine, cântecele se interpretau de întreaga obște participantă la slujbele bisericești.⁶

La „marea slujbă” ne spune Sfântul Ioan Hrisostomul „*din vechime, toți se adunau și cântau dulce împreună*”⁷. De altfel Sfânta Liturghie a fost concepută pentru participarea activă a credincioșilor la rugăciune. În timpul Liturghiei există un permanent dialog între preot și credincioși. Preotul se adresează tuturor celor care în zilele de Duminică și la marile sărbători fac neîncăpătoare bisericile: „*să stăm bine, să stăm cu frică...*”

Dialogul sau schimbul de întrebări și răspunsuri dintre preot și credincioși îl regăsim în practica liturgică în primele secole ale creștinismului; dovadă stau: Constituțiile apostolice (secolul al IV-lea și al V-lea). *Testamentul Domini* (secolul al VIII-lea)⁸.

Multe alte izvoare atestă practicarea cântării în comun, care a stabilit în permanență o comuniune sufletească între altar, naos, pronaos și Cel de Sus. Iată câteva dovezi în acest sens: „*Toți cei din biserică*” – menționa Dionise Ariopagitul, unul dintre cei mai de seamă „*doctrinari*” ai credinței creștine, contemporan cu Sfântul Apostol Pavel –, „*înaltă cântare obștească*,”⁹ Arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului arată că „*Trisaghionul...este o cântare de biruință ce o zic cu toți credincioșii*”¹⁰ iar

despre Heruvic, Sfântul Sofronie al Ierusalimului spunea același lucru și anume că: „se cântă în același timp cu toții”.¹¹

Nicolae Cabasila erudit teolog, autor al celui mai valoros comentariu al Sfintei Liturghii,¹² atunci când s-a referit la ecfomisul rugăciunii antifonului I a arătat cum că: „toți cei de față să fie părtași la cântare”.¹³ Ecfomisele sunt mici fragmente de rugăciuni, rostite de preot cu glas mai înalt, pentru a fi auzite de credincioși, ele sunt rugăciunile Utreniei, ca și în trecut și azi, fie formule de încheiere, fie formule care marchează începutul diferitelor lecturi sau cântări ce revin cântărilor din strană.¹⁴

Vizavi de această modalitate de interpretare a cântării de obște, despre care toți cei amintiți au manifestat mai ales o atitudine constatativă, trebuie să menționăm că o astfel de manieră nu se practică „ad libitum” ci ca urmare a unor rânduieli. Preluăm în cele de mai jos câteva „canoane” (regulă, normă). *Canoanele sunt cântări caracteristice Utreniei în cultul ortodox, ele sunt produse ale poeziei religioase creștine inspirate din cântările poetice din cărțile Vechiului Testament și Noului Testament. Canonul este forma cea mai dezvoltată a poeziei religioase creștine. Părțile componente ale canonului se supun unor norme atât în ce privește forma cât și fondul, ele fiind legate printr-o temă unitară ca: preaslăvirea Învierii sau alt eveniment din viața Mântuitorului ori al Sfintei Fecioare, ori a unor sfinți*¹⁵

În lucrarea „Cântarea bisericească ortodoxă” a Protopopului Beiușului, Pr. Gavril Popa afirmă: „cântările să fie aprobate de Biserică (canonul 17 Laodiceea) să nu conducă această cântare în afară de cântăreții canonicești (canonul 15 / id); toți cei ce cântă să nu-și silească firea (canonul 75/IV Ecumenic). Iată cum aceste canoane obligau poporul să interpreteze cântecele bisericești lin și melodios”.¹⁶

Cântarea în comun a credincioșilor a stat în permanent în atenția multor preoți, episcopi și într-o vreme, chiar a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustinian. Cântarea omofonă și nu numai s-a preocupat începând cu anul 1950. Trebuie amintită cântarea omofonă „Ea este cântarea bisericească pe o singură voce. Cântări omofone sunt cântările liturgice executate de cântăreți în biserică și la care pot participa și

credincioși”¹⁷. Obiectivele urmărite pentru realizarea acestui stil „...cântarea omofonă pentru popor cu participarea credincioșilor de toate vârstele la serviciile divine săvârșite în toate bisericile din orașele și satele țării... regruparea credincioșilor în jurul sfintelor noastre altare pe calea cântului religios – o cale mai sigură și mai de efect decât predica didactică...”¹⁸.

Interesul deosebit al Prea Fericitului Iustinian Patriarhul României, pentru aducerea laolaltă a tuturor enoriașilor în cântarea răspunsurilor la Sfânta Liturghie este exprimat într-una din confesiunile sale.

„...În viața mea de preot(...)m-am străduit să-i învăț pe credincioși să cânte Sfânta Liturghie. La Vâlcea am avut o corală, chiar orchestră. Mă duceam la ei de trei ori pe săptămână, la repetiții. Toți erau foarte disciplinați. Vreau să retrăiesc din nou acele clipe frumoase¹⁹”. Procedând astfel nu după multă vreme, rezultatele au început să se vadă. De subliniat că totul a fost posibil prin stabilirea unor conexiuni în munca de îndrumare a preoților, prin conferințele organizate în cadrul protopopiatelor prin cursurile organizate etc.

Prea Fericitul a reușit să realizeze un deziderat atât de înalt și prin felul în care s-a adresat elevilor și studenților dându-le următorul sfat în ziua de 2 aprilie 1958:

„...Pe toți să-i învățați cântările Bisericii noastre. Aveți datoria să nu stingeți lumina sfintelor cântări. S-o duceți cu toată grija.²⁰

La cea de a XXVIII-a serie de îndrumare pastorală ținută la București în noiembrie 1958 Prea Fericitul Patriarh s-a adresat preoților participanți astfel: *„Iată ce exemplu frumos am avut astăzi: preoți de la Rădăuți și Câmpulung Moldovenesc până la Turnu – Severin au dat răspunsuri atât de frumoase la slujba săvârșită, făcând astfel dovada că la parohiile lor au pus în practică deja cântarea omofonă hotărâtă de Sfântul Sinod”²¹. Cântarea omofonă bizantină, specifică Bisericii Ortodoxe Române, se practică astăzi în parohiile de pe întreg cuprinsul țării.*

Cântarea în comun este un mijloc de apărare al Bisericii noastre și al credincioșilor, de posibilele influențe nefaste ale unor confesiuni și culte care contravin

religiei creștin-ortodoxe: „...acolo unde credincioșii unesc învățătura bisericii lor, unde ei au învățat bine imnurile Sfintei Liturghii, acolo unde știi să cânte minunatele imnuri ale Sfinților Părinți, n-au să-i poată să-i mai amăgească niciodată cei de altă credință.”²²

NOTE:

¹Ioan Tomii, *Introducere în: Istoria Muzicii Românești*, Editura Eurobit, Timișoara, 2003.

²Ibidem.

³Vasile Vărădean, *Cântecul la el acasă*, Editura Mitropolia Banatului, Timișoara, 1985

⁴idem, ib..

⁵Idem, ib.

⁶Idem, ib.

⁷Apud: Pr. Gavril Popa Protopopul Beiușului, *Cântarea bisericească ortodoxă (III). În Buna Vestire (Beiuș)*, II (1994), 11-12, 17

⁸Idem, ib.

⁹Idem, ib.

¹⁰Idem, ib.

¹¹Idem, ib.

¹²Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar Enciclopedic de Cunoștințe religioase, Caransebeș 2001*, p.77

¹³Vezi nota 5

¹⁴Vezi nota 12

¹⁵Idem, ib.

¹⁶Nicu Moldovan, *Apostol social, în Biserica Ortodoxă Română, (București)*, V(1973), 6, 197

¹⁷Vezi nota 16

¹⁸Vezi nota 16

¹⁹Vezi nota 16

²⁰Idem, p. 371-373

²¹Idem, p.324

²²Idem, p. 120.

Considerations about choral religious music

Summary

The history of Christian religious music is closely intervolved with the history of Church and Christian cult. The chorus is a protection of our believers and Church against malefic influences from other confessions and cults which contravenes Orthodox-Christian Religion: "There where the believers know the study of their Church, where they have learned the hymns of the Holy Liturgy, there where they know how to sing wonderful hymns of Holy Parents, there, nobody of other religion cannot deceive them.